

Tilburg, 8 februari 2024

Aan: Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid Ministerie van Defensie
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Kenmerk: RO 02.24-2292-jv
Betreft: zienswijze op NRD Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

Geachte mijnheer, mevrouw,

Hierbij willen Brabants Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, BPG Vereniging landelijk Brabant, Natuur en Milieufederatie Limburg, Gezond Leefmilieu Venray, Milieudefensie Venray e.o., Stichting Natuur en Rust, Werkgroep Behoud de Peel en de Brabantse Milieufederatie (BMF) een reactie geven op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau – Programma Ruimte voor Defensie en participatieplan.

Wij maken ons grote zorgen over de dreigende forse aantasting van diverse Brabantse en Limburgse natuurgebieden als gevolg van de uitbreidingen en wijzigingen van objecten van Defensie. Daarbij signaleren wij dat de Brabantse natuur en leefbaarheid in de huidige situatie al zwaar overbelast is, met name vanwege het grote aandeel luchtmachtbases (4 van de 5 in Nederland) en de vele oefenterreinen en kazernes.

De NRD geeft een aantal redenen waarom de veiligheidssituatie verslechterd is. Wij stellen de zorg daarover geenszins ter discussie, maar het lijkt nu net alsof meer ruimte voor Defensie de enige oplossing is voor de genoemde vraagstukken (waaronder een tekort aan grondstoffen, klimaatverandering, pandemieën, en dergelijke), terwijl die in onze ogen een veel bredere benadering (onder andere politieke en economische keuzes) vragen. Mede gezien de toch al hoge ruimtedruk en druk op de natuur in ons land, stelt dit hoge eisen aan de onderbouwing van 'nut en noodzaak' van ruimte vragende activiteiten, ook van Defensie.

Op p. 5 staat dat in de NPRD de afweging ten opzichte van andere belangen plaatsvindt, maar dat is in onze ogen niet juist. Zoals verderop (p. 8 en verder) wordt gesteld, maakt het rijk de integraal afgewogen keuzes over nationale belangen, welke in de Nota Ruimte worden vastgelegd.

'De drie afwegingsprincipes uit de NOVI worden toegepast in het NPRD', staat op p. 7. De beschrijving van die principes schiet in onze ogen tekort. Bijvoorbeeld bij 'afwenteling voorkomen' wordt enkel de afwenteling op het buitenland beschreven, maar afwenteling is veel breder, bijvoorbeeld ook afwenteling op natuur, op leefbaarheid enzovoorts. Bij het afwegingsprincipe 'combinatie van functies gaat vóór enkelvoudige functies' wordt gesteld dat natuurwaarden binnen militaire terreinen gunstig afsteken ten opzichte van daarbuiten. Dat mag in sommige gevallen het geval zijn, maar het doet geen recht aan het feit dat militaire activiteiten vaak grote verstoring en/of aantasting van natuur met zich meebrengen. Wij verzoeken u om de afwegingsprincipes zodanig te formuleren dat ze meer recht doen aan hoe ze bedoeld zijn.

Alternatieven onderzoek

- Defensie wordt verzocht om de alternatieven en geschikte gebieden te onderzoeken en deze gelijkwaardig volgens de Europese SMB-richtlijn te onderzoeken. Welke mogelijkheden tot evenwichtiger spreiding van ruimtelijke behoeften ziet Defensie met betrekking tot de stationering van jachtvliegtuigen en laagvlieggebieden?

- U geeft aan dat zowel uitbreidingen van bestaande locaties als het oprichten van nieuwe locaties nodig zijn. U noemt als mogelijke locaties: Budel (oefendorp), Reek (voor uitbreiding explosieventerrein), vliegbasis Eindhoven, vliegbasis Gilze-Rijen, vliegbasis Woensdrecht, vliegbasis De Peel (openen voor een of twee jachtvliegtuiglocaties), nieuwe laagvlieggebieden voor helikopters ten zuiden van Breda en Tilburg, waarbinnen de Natura 2000-gebieden Regte Heide & Riels Laag en het Ulvenhoutse bos liggen en de natuurgebieden 't Merkske, Strabrechtse Heide, Rucphense bossen, Landgoederenzone van de Baronie, de helikopterlandplaatsen bij Gilze-Rijen en Roosendaal, nieuwe dirtstrip voor tactisch luchttransport bij Gilze-Rijen en de Peel. Is de omschreven uitbreiding een worst-case benadering met maximaal aantal materieel, manschappen, nieuwe locaties en uitbreiding van locaties? Of worden hier ook nog alternatieven voor onderzocht? Zo ja, welke alternatieve omvang van de uitbreiding voldoet ook? Zo niet, wat is hier de reden van? Waarop zijn de aantallen materieel, manschappen, nieuwe locaties en uitbreiding van locaties gebaseerd?
- In het alternatieven onderzoek zien wij graag dat de mogelijkheden van alternatieven worden afgezet tegen de impact die uitbreiding met materieel, manschappen, nieuwe locaties en uitbreiding van locaties heeft op mens, milieu en natuur. Rekening houdend met de impact op korte en lange termijn. Met daarnaast een onderbouwing van de kansen en bedreigingen van deze vorm van verdediging tegen de huidige dreigingen die u omschrijft in de NRD.
- Wordt met voertuigen ook tanks en/of amfibievoertuigen bedoeld? Dit blijkt niet uit de NRD.
- Er wordt aangegeven dat een samenwerking met burgerluchthavens in principe een alternatief kan vormen, maar dat wordt niet concreet gemaakt. Om welke burgerluchthavens gaat het hier? En wordt hiervoor ook inzichtelijk gemaakt of de uitbreiding passend is wat betreft stikstof- en geluidsruimte? Wij zien hiervoor graag een onderbouwing en uitwerking terug in de analyse van de alternatieven.

Bepalende thema's

- Defensie objecten hebben naast de 6 bepalende thema's ook effect op omliggende landschappelijke waarden. Wij adviseren daarom om dit thema ook op te nemen bij het thema natuurwaarden. Voorstel voor een tekst: 'Natuur- en landschappelijke waarden'. En daarnaast ook een verdere omschrijving op te nemen voor landschappelijke waarden die in de nabijheid van de activiteiten plaatsvinden.

Effectbepaling

- U heeft een beoordelingsschaal voor de bepalende thema's opgenomen op p. 18 en 56. De manier van effectbepaling is niet duidelijk. Met de uitleg op p. 18 en 56 is het niet navolgbaar hoe tot een score gekomen is. Hoe gaat u dit inzichtelijk maken in de plan-MER?

Ruimtevrage

- Binnen de krijgsmacht zijn 57 behoeften met een ruimtevrage geïdentificeerd, die daarbij een claim op de fysieke en/of milieuruimte hebben. De vraag naar meer ruimte voor defensie-activiteiten biedt enerzijds een kans voor beperkingen in andere activiteiten rondom de terreinen, zoals woningbouw, nieuwe bedrijventerreinen en recreatie, anderzijds hebben een intensivering van de activiteiten op huidige en nieuwe locaties ook effect op de natuurgebieden waar ze doorgaans niet ver vanaf liggen. Hoe gaat u ervoor zorgen dat ook de natuurdoelen voor het Natuur Netwerk Nederland behaald worden en ook aansluit bij de Bossenstrategie van de provincies Noord-Brabant en Limburg?

Stikstof, Natura 2000-gebieden, luchtkwaliteit

- Momenteel wordt door veel partijen gewerkt aan het behalen van de doelstellingen van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn, bijvoorbeeld middels de GGA-gebiedsprocessen en het NPLG. Wij maken ons ernstig zorgen over de impact die de uitbreiding van Defensie heeft op het behalen van de wettelijk doelen. De uitbreiding van activiteiten op meerdere locaties in Brabant en Limburg baart ons zorgen. Dit heeft impact op mensen, maar ook op aangewezen soorten van de betrokken Natura 2000-gebieden.

In de afwegingen voor locaties dient het verslechteringsverbod en de verbeterdoelstellingen meegenomen te worden en dient overtreding van de natuurwetgeving die is afgesproken binnen de EU voorkomen te worden. De vliegbasis Woensdrecht willen we hier als voorbeeld aanhalen waar aan drie zijden Natura 2000-gebieden aanwezig zijn. Op deze locatie is extra milieuruimte en dus vergunningruimte nodig door het uitbreiden van de jachtvliegtuigcapaciteit en het intensiveren van bestaande helikopterlandplaatsen. Omdat op meerdere locaties ontwikkelingen voorzien zijn, kunnen cumulatieve effecten optreden. Hier dient ook onderzoek naar gedaan te worden in de plan-MER en passende beoordeling. Hierbij dient in de passende beoordeling een inventarisatie te worden gemaakt van de maximale gevolgen (zowel negatieve als positieve) van het plan op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden.

- Op pagina 17 geeft u aan dat een overzicht gemaakt wordt van de huidige impact van de activiteiten van Defensie. In de plan-MER dienen ook alle onderliggende vergunningen die gelden als referentiesituatie voor de natuurvergunning/milieuvergunning te worden betrokken en toegevoegd als onderbouwing.
- De te onderzoeken laagvliegruimte zoals weergegeven in de afbeelding op p. 43 ligt deels boven Natura 2000-gebieden en het Natuur Netwerk Nederland. Dit geeft naast verstoring door geluid voor de aanwezige fauna ook risico op aanvaringen met vogels en vleermuizen die niet zijn aangewezen voor Natura 2000-gebieden maar wel wettelijk beschermd zijn. Laagvliegen over vogelgebieden moet voorkomen worden en vliegroutes moeten hierop worden aangepast. Wij zien graag dat onderzocht wordt welke risico's er zijn bij de weergegeven laagvliegruimte en alternatieve laagvliegruimte die niet boven Natura 2000-gebieden en Natuur Netwerk Nederland gelegen zijn.
- Naast bovengenoemd onderzoek is bij verlies aan kwaliteit en/of kwantiteit van leefgebied voor flora en fauna ook een compensatieplan noodzakelijk. Wij vragen u hier in de plan-MER ook aandacht aan te besteden met een voorstel voor compensatie.
- Op pagina 54 staat bij natuur als afwegingskader:
 - Wel of niet in Natura 2000-gebieden mogelijk
 - Afstand tot Natura 2000 in verband met stikstofgevoelige habitats
 - Wel of niet (ten dele) ligging in Natuur Netwerk Nederland mogelijk
 Er wordt niet gezegd niet binnen Natura 2000-gebieden activiteiten uit te breiden/uit te blijven voeren terwijl er verderop in de tabel bijvoorbeeld wel wordt gezegd: buiten landgoederen. Hier zou op z'n minst moeten staan dat binnen Natura 2000-gebieden en binnen NNN-gebieden geen ruimte is en geen activiteiten kunnen plaatsvinden. De doelstellingen en opgaven voor Natura 2000-gebieden en het NNN verenigen zich niet met de activiteiten en gebruik door Defensie die zorgen voor aantasting en verstoring.
- De NRD verwijst slechts naar luchtkwaliteitseisen, maar alle luchtemissies en alle vormen van overlast en hinder van alle activiteiten moeten beschouwd worden, waarbij ook de impact op natuurwaarden wordt meegenomen.
- Een groot aantal gemeenten en provincies heeft het Schone Luchtakkoord onderschreven. Hoe gaat Defensie voldoen aan deze WHO-adviesnormen?
- Er is in de Peelregio sprake van cumulatie van effecten van met name geluid (maar ook fijnstof) door het samenvallen van tal van activiteiten (reactivering van de vliegbasis en een uitbreiding van het bestaande laagvlieggebied, in combinatie met bestaande activiteiten, zoals nabijgelegen vliegvelden en de omliggende agrarische en industriële bedrijvigheid). Een brede en integrale benadering, ook gericht op cumulatieve effecten, ontbreekt in de NRD.

Rekening houden met andere opgaven

- In de NRD geeft u aan dat diverse andere opgaven op regionaal en lokaal niveau worden meegenomen in de afweging van het vergroten van de bestaande (milieu)ruimte. Bijvoorbeeld de energietransitie, woningbouwtransitie en natuurherstel. Hierbij wordt de landbouwtransitie niet meegenomen, deze behoort ook bij de transities die meegenomen moeten worden evenals de watertransitie.

- Wij vragen u ook de Groenblauwe gebiedsgerichte aanpak (GGA) gebiedsprocessen, het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) en het Limburgs Programma Landelijk Gebied (LPLG) mee te nemen in de afwegingen voor locatiekeuze in het alternatieven onderzoek.
- Belangenafweging tussen Defensie en andere sectoren moet ons inziens plaatsvinden door middel van een Kabinetsbesluit in het kader van de Nota Ruimte. Het mag niet al plaatsvinden in de plan-MER met betrekking tot de NPRD. De ruimteclaims van Defensie kunnen niet los worden gezien van alle andere ruimteclaims die de rijksoverheid in diverse regio's in het vooruitzicht heeft. Geïnventariseerd dient te worden op de thema's natuur, water, woningbehoefte, recreatie, landbouw, energietransitie, economie en cultuurhistorie.

Maak de afwegingsprincipes SMART

- Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies: geef duidelijke doelen met betrekking tot versterking van natuurwaarden, water en bodem.
- Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal: in de buurt van Natura 2000-gebieden worden in ieder geval vliegtuigbewegingen uitgesloten. En zorg dat ook nu al bekend is of een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit verleend kan worden en breng de referentiesituatie in beeld.
- Afwentelen voorkomen: afwenteling in de tijd wordt niet nader toegelicht. Kunt u dit aanvullen?
- Inzicht in de huidige staat van de fysieke leefomgeving en de referentiesituatie, p. 9, bij het inzichtelijk maken van de trends zou toevoeging van de trends in stoppende bedrijven in het landelijk gebied niet moeten ontbreken.

Geluid

- U geeft onder andere op p. 13 aan dat meer geluidsruimte nodig is voor Defensie. Deze ruimte is op veel plaatsen beperkt of niet meer aanwezig. Wij vragen u inzichtelijk te maken welke geluidsruimte nu gebruikt wordt en hoeveel geluidsruimte er nog aanwezig is door middel van berekeningen toe te voegen aan de plan-MER.
- Wij vragen u om de invloed van ruimteveragende activiteiten op de officiële Stiltegebieden uit het provinciale beleid toe te voegen als onderzoeksvraag, onder andere in de factsheets.
- Wij verzoeken u om de effecten van toename van buitenlandse jachtvliegtuigen boven Nederland ook te onderzoeken.

Vliegbasis De Peel

- In de plan-MER zal een overzicht gegeven moeten worden van eerder vastgestelde plannen en beleid. Defensie kan hier voor De Peel alleen verwijzen naar een aanwijzing uit het SMT-2 als militair vliegterrein. Daarin wordt ook aangegeven dat in tijden van oorlog besloten kan worden tot reactivering. Deze basis is sinds 1994 niet meer in gebruik als militaire luchthaven en is in 2012 definitief als vliegbasis gedeactiveerd en omgedoopt tot Luitenant-Generaal Bestkazerne. Naar onze mening gelden er daarom voor deze basis geen stikstofrechten meer en heeft de locatie een nieuwe natuurvergunning nodig. Onderzoek moet aantonen of voldoende stikstofruimte verkregen kan worden om deze locatie opnieuw in gebruik te nemen als vliegbasis. We zien hier graag een uitgebreide onderbouwing inclusief berekeningen voor in de plan-MER.
- Wij wijzen er bovendien op dat er voor de basis De Peel ook geen geluidszone is vastgesteld. De 'indicatieve' geluidscontour dateert uit 1978. Deze gaat uit van een operationele belegging (jaarstationering) van een squadron F-16 jachtvliegtuigen. Op dat moment, alsmede de voorafgaande jaren '70 en daarna, heeft De Peel echter geen aanwijzing voor een operationeel squadron jachtvliegtuigen gehad. De indicatieve geluidsruimte is dus niet in overeenstemming met de aanwijzing, noch met het feitelijk gebruik tot 1993.

De Raad van State heeft uitgesproken dat een geluidszonering overeen dient te komen met de aanwijzing, maar ook dient te corresponderen met het feitelijk gebruik. Dat is bij De Peel dus niet het geval. Bovendien stelde de Raad van State dat een 'indicatieve' geluidscontour slechts een informatieve waarde heeft. Zie: Raad van State, 200800689/1/R1, 5 aug. 2009. Zie ABRvS, 25-01-2000, nr. E01980230, nr. E01980231.

- Op de basis De Peel vindt een onderbemaling plaats, met een gemaal met een capaciteit van 600.000 m³ per jaar. De start/landingsbaan is gedraineerd. Aan de zuidkant van de basis wordt het water van de basis met een gemaal in een sloot van waterschap Aa en Maas gepompt. De Bult (onderdeel van Natura 2000-gebied Deurnsche Peel/Mariapeel) ligt ten zuiden daarvan en is hoger gelegen dan de basis. Hoe lager de waterstand op de basis kunstmatig wordt ingesteld, des te meer water er vanuit De Bult ondergronds naar de basis wegstroomt. De onderbemaling op de basis is dus nadelig voor de Peel. Voor deze onderbemaling is er geen referentie in het kader van Natura 2000, omdat er destijds bij het waterschap geen toestemming voor is aangevraagd (er is geen lozingsvergunning voor). In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau dient daarom onderzocht te worden wat het nadeel van de onderbemaling is voor het nabijgelegen natuurgebied De Bult. Ook dient onderzocht te worden of de plannen die Defensie voor de vliegbasis heeft nog meer/andere hydrologische consequenties voor De Bult zullen hebben (bijvoorbeeld de onverharde baan voor de transportvliegtuigen).

Locatie specifiek

- Daarnaast willen wij u wijzen op de volgende activiteiten die ruimte vragen en die waarschijnlijk (grote) gevolgen hebben voor de natuur. Onderzoek naar de effecten op de natuur zouden hiervoor ook moeten terugkomen in de onderzoeken van de plan-MER:
 - Springterrein Reek, waar 7 km² bijkomt.
 - Stedelijke oefeningen in Vughtse Heide, Weerterbergen (in en pal naast Natura 2000-gebied) en Rucphense bossen.
 - Natuurgebieden (onder andere Strabrecht, Dintelse Gorzen, Westelijke Langstraat, landgoederenzone bij Zundert en gebieden zuidelijk van Roosendaal-Tilburg) die geconfronteerd zullen worden met nieuwe laagvlieggebieden.
 - Helikopterlandingsplaatsen Vughtse Heide en Vrachelse Heide.
 - Mogelijke gevolgen van nieuwe dirtstrip op natuurgebieden Huis ter Heide en Loonse en Drunense Duinen (Natura 2000-gebied).
 - Uitbreidingsvraag 200 ha Oirschotse Heide: verzoek om een alternatief te onderzoeken buiten het natuurgebied.
 - Extra milieu- en vergunningsruimte en toename gebruik jachtvliegtuigcapaciteit huidige vliegbases.
- Voor de ingebruikname van kazerne Budel en het uitbreiden van terrein Weerterheide en meer ruimte voor landoefeningen, gemeente Cranendonck/Weert (p. 123) wordt geen duidelijke uitspraak gedaan over of de benodigde ruimte ook geclaimd wordt/gaat worden. Dit raakt gevoelige natuurgebieden zoals Kruispeel en Achterbroek en Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselven met een belangrijke verbindingsfunctie voor andere natuurgebieden aan de andere kant van de snelweg A2. Onderzoek moet aantonen of deze ingebruikname en uitbreiding geen significante negatieve effecten heeft op Natura 2000-gebied Laurabossen. En de ecologische verbinding tussen natuurgebieden in kwaliteit achteruitgaat.

Tot slot

De afgelopen jaren hebben we als natuurorganisaties al een aantal keer gesproken met Defensie over de huidige verstoring door defensieactiviteiten. De huidige plannen zullen leiden tot nog meer verstoring en verslechtering van Brabantse en Limburgse natuurgebieden, zowel habitatype als (vogel)soorten.

Wij vragen u nadrukkelijk het natuurbelang op de juiste wijze mee te nemen, waarmee recht gedaan wordt aan de wettelijke vereisten en het NPLG.

Wij verzoeken u daarom om bovenstaande punten mee te nemen in de MER-beoordeling. Daarnaast verzoeken wij u om het meest natuurvriendelijk alternatief te onderzoeken.

Uw reactie op dit schrijven zien wij met belangstelling tegemoet.

Met duurzame groet,
mede namens Brabants Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, BPG Vereniging landelijk Brabant, Natuur- en Milieufederatie Limburg, Gezond Leefmilieu Venray, Milieudefensie Venray e.o., Stichting Natuur en Rust en Werkgroep Behoud de Peel,

<<handtekening>>

Femke Dingemans,
directeur-bestuurder Brabantse Milieufederatie